

8.4 Ympäristöperäiset kontaminantit ja muut vierasaineet

Elintarvikkeita koskevaa valvontaa ympäristöperäisten kontaminanttien ja muiden vierasaineiden osalta toteutetaan yhteisölainsäädännön vaatimuksesta ((EY) N:o 1881/2006 muutoksineen) ja komission monitorointisuositukseen perustuen. Tavoitteena on valvoa, etteivät haitallisten vierasaineiden pitoisuudet elintarvikkeissa ylitä lainsäädännössä asetettuja enimmäismääriä ja/tai turvallisena pidettyjä pitoisuuksia, sekä tuottaa samalla informaatiota vallitsevasta kansallisesta tilanteesta. Ympäristöperäisten kontaminanttien ja muiden vierasaineiden seurantaohjelman sisältöä ei ole säädetty EU-lainsäädännössä, joten jäsenvaltiolle jää hyvin toimivaltaa suunnitella valvontaa omista tarpeistaan riskiperusteisesti.

Eviran koordinoimat tutkimukset keskittyvät lähinnä kansallisen tilannekuvan luomiseen ja lainsäädännön valmisteluun. Eviran koordinoimien tutkimusten valvontasuunnitelma vuonna 2016 toteutui kokonaisuudessaan hyvin (Taulukko 48.). Tutkittuja matriiseja vuoden 2016 aikana olivat salaattit, viljat, maito, naudanliha, öljykasvien siemenet, leivät sekä aamiaisviljavalmisteet.

Taulukko 48. Ympäristöperäisten kontaminanttien ja muiden vierasaineiden suunnitellut näytemäärät (kpl) ja toteuma (%) vuosina 2012-2016 (Eviran koordinoima valvonta ja kartoitus).

	POPs	nitraatti	PAH	akryyliamidi	raskasmetallit	hometoksiinit	kumariini	radioaktiiviset aineet	perkloraatti
2016	10/100 %	10/100 %	30/100 %	-	118/97 %	20/75 %	-	-	-
2015	-	15/67 %	10/120 %	-	-	71/82 %	-	-	50/100 %
2014	40/90 %	11/92 %	-	46/93 %	46/93 %	44/95 %	-	60/100 %	-
2013	40/90 %	32/78 %	-	32/44 %	46/93 %	34/94 %	30/100 %	-	-
2012	40/100 %	38/76 %	225/74 %	32/0 %	50/100 %	20/80 %	14/100 %	-	-

Eviran koordinoimassa valvonnassa ja kartoituksessa tutkittiin 179 näytettä ja tehtiin 130 analyysiä yhdisteille, joille on asetettu lainsäädännöllinen enimmäismäärä (dioksiinit, dioksiininkaltaiset PCB-yhdisteet, indikaattori PCB-yhdisteet, nitraatti, torajyväpahkat ja hometoksiinit (DON, zearalenoni, fumonisiinit, okratoksiini A)). Määräystenvastaisia näytteitä havaittiin 2 kpl (Taulukko 49.). Yhdisteille, joille ei toistaiseksi ole asetettu lainsäädännöllistä enimmäismäärää (esim. ergotalkaloidit, perfluoratut pintakäsittelyaineet, bromatut palontorjunta-aineet), tehtiin 1771 analyysiä. Näiden yhdisteiden pitoisuudet olivat elintarvikkeissa pääsääntöisesti erittäin pienet, eikä tulosten perusteella ollut tarvetta valvontatoimenpiteisiin. Öljykasvien siemenien raskasmetallipitoisuudet (erityisesti nikkeli ja kadmium) olivat kuitenkin niin suuria, että mikäli niitä kulutetaan pitkäaikaisesti runsaita määriä, ei raskasmetallien aiheuttamia terveydellisiä haittavaikutuksia voida poissulkea. Tästä johtuen Evira tulee kevään 2017 aikana järjestämään sidosryhmätapaamisen keskeisten toimijoiden kanssa. Tapaamisessa tullaan kertomaan tutkimusten havainnoista sekä ohjeistamaan elintarvikealan toimijoita öljykasvien siemenien raskasmetallipitoisuuksien hallintaan omavalvonnassa.

Taulukko 49. Ympäristöperäisten kontaminanttien ja muiden vierasaineiden valvonnassa ja kartoituksessa (Eviran koordinoima) tutkitut näytteet (kpl) ja määräystenvastaisten tuotteiden osuus (%) sekä yksittäisten analyysien lukumäärät vuosina 2012-2016.

tutkitut näytteet (kpl)	määräystenvastaisten osuus (%)	analyysit yhdisteille, joille asetettu lainsäädännöllinen enimmäismäärä (lkm)	analyysit yhdisteille, joille ei ole asetettu lainsäädännöllistä enimmäismäärää (lkm)

2016	179	1 (*)	130	1771
2015	80	0	133	834
2014	149	0	257	3351
2013	99	0	197	2921
2012	316	2	277	4056

*) Kahdessa raakaviljanäytteessä ylittyi torajyväpahoille asetettu lainsäädännöllinen enimmäismäärä. Torajyväpahkojen enimmäismäärää sovelletaan käsittelemättömään viljaan, joka on saatettu markkinoille ensiasteen jalostusta varten. Ensiasteen jalostuksella tarkoitetaan kaikkea jyvälle tehtävää fyysistä käsittelyä tai lämpökäsittelyä, kuivausta lukuun ottamatta. Viljaketjussa enimmäismäärän soveltaminen on siis tarkoituksenmukaista esim. viljan vastaanotossa, esipuhdistuksen jälkeen. Näissä kahdessa tapauksessa viranomaisnäytteenotto kohdistui alkutuotantoon, joten kunnalliset elintarvikevalvontaviranomaiset käynnistivät tarkoituksenmukaiset valvontatoimenpiteet. Tällaisiksi katsottiin esimerkiksi sen varmistamista, että viljan ostajalle toimitettiin tieto siitä, että raakaviljassa torajyväpahkojen enimmäismäärä ylittyy. Näin ostaja saattoi tehdä tarvittavat riskinhallinnalliset toimenpiteet ja osaltaan varmistaa, että esipuhdistuksen jälkeen markkinoille ei saateta elintarviketta, jossa enimmäismäärä ylittyy.

Kunnalliset elintarvikevalvontaviranomaiset tekivät yhteensä 139 ympäristöperäisiin kontaminantteihin tai muihin vierasaineisiin liittyvää tarkastusta Oiva-järjestelmän puitteissa (Oiva-rivit 17.13-17.16). Tarkastusten arviointijakauma on esitetty taulukossa 50. Oiva-arviointitulosten perusteella ympäristöperäisten kontaminanttien tai muiden vierasaineiden hallinnassa havaittiin puutteita (C- tai D-arvosana) kahdessa tarkastetuissa kohteessa (Prosessissa muodostuvat vierasaineet). Havaitut puutteet liittyivät siihen, että savustusta harjoittavat elintarvikealan toimijat eivät olleet varmistaneet tuotteidensa määräystenmukaisuutta PAH-yhdisteiden osalta. Tarkastushavaintojen perusteella kunnalliset elintarvikevalvontaviranomaiset käynnistivät tarvittavat valvontatoimenpiteet puutteiden korjaamiseksi. Ympäristöperäisten kontaminanttien ja muiden vierasaineiden valvontakohteet on valittu Oiva-järjestelmässä riskiperusteisesti sekä vaikuttavuuden ja laajuuden perusteella. Koska Oiva-järjestelmä laajeni kattamaan kaikki elintarvikevalvonnan kohteet vasta vuoden 2015 aikana, on tarkastusmääriin suhtauduttava toistaiseksi vielä varauksella. Tarkastusmäärien ja -tulosten tarkempi analyysi on mahdollista vasta kun Oiva-järjestelmä on ollut käytössä kaikissa elintarvikevalvonnan kohteissa kolmen vuoden ajan.

Taulukko 50. Ympäristöperäisten kontaminanttien ja muiden vierasaineiden valvonta ja sen tulokset osana kunnallisten elintarvikevalvontaviranomaisten toimeenpanemaa Oiva-järjestelmää v. 2015-2016.

Tarkastettava asia	Vuosi	Tarkastuksia kpl	A %	B %	C %	D %	Ohjaus ja neuvonta kpl	Kehotukset kpl	Pakkokeinot kpl
17.13 ympäristöstä peräisin olevat vierasaineet	2016	23	91,3	8,7	-	-	1	-	-
	2015	18	88,9	11,1	-	-	2	-	-
17.14 hometoksiinit	2016	28	100	-	-	-	-	-	-
	2015	21	100	-	-	-	-	-	-
17.15 prosessissa muodostuvat vierasaineet	2016	62	82,3	14,5	1,6	1,6	8	2	1
	2015	32	68,8	31,3	-	-	10	2	-
17.16 muut vierasaineet	2016	26	96,2	3,8	-	-	1	-	-
	2015	7	85,7	14,3	-	-	1	-	-

Tarvittavat muutokset seuraavien vuosien valvontaan ovat varsin pienet, sillä Eviran koordinoimaa valvonta/kartoitussuunnitelmaa toteutetaan samojen säännösten mukaisesti kuin vuonna 2016 sekä

käytettävissä olevien resurssien mukaisesti. Vuoden 2019 aikana on kuitenkin tarkoitus valmistua ympäristöperäisten kontaminanttien ja muiden vierasaineiden riskiprofiili, jonka avulla saadaan entistä tieteellisempi perusta sille, mihin resurssit tulisi ensisijaisesti kohdentaa. Maakuntauudistuksen myötä ympäristöperäisten kontaminanttien ja muiden vierasaineiden seurantaohjelman toteuttaminen on mahdollista järjestää täysin uudella, tehokkaammalla ja vaikuttavammalla tavalla (tiiviimpi yhteistyö valvonnan suunnittelun ja toteutuksen osalta Eviran ja muodostettavien maakuntien välillä).

Elintarvikevalvonnan tulosten julkistamishanke (Oiva) laajeni vuoden 2015 aikana kaikkiin elintarvikehuoneistoihin. Oiva-hankkeen myötä kontaminanttien ja muiden vierasaineiden valvonta on kansallisesti entistä yhdenmukaisempaa ja säännöllisempää. Lisäksi Oiva-järjestelmään siirtyminen kaikkien elintarvikehuoneistojen osalta yksinkertaistaa raportointia ja selkeyttää mahdollisten systemaattisten epäkohtien havaitsemista. Vuonna 2017 käynnistyvän nk. KUTI2b-hankkeen myötä paikallisten elintarvikevalvontaviranomaisten tekemien viranomaistutkimusten tulokset saadaan kerättyä aikaisempaa huomattavasti tehokkaammin yhteenvetoraporttien luomiseksi sekä edelleen raportoivaksi Euroopan elintarviketurvallisuusviranomaiselle EFSA:lle.